

Grönkvist på grön kvist

Av Helena Karlsson

I år (2017) firar Katrineholm 100 år. En viktig roll i utvecklingen av staden har dess näringsliv spelat. I den här artikeln är det ett av Katrineholms många välkända gamla företag som står i fokus – Grönkvists mekaniska verkstad.

Det var med järnvägen som utvecklingen av Katrineholm i Stora Malms socken tog fart på allvar. Västra stambanan mellan Stockholm och Göteborg invigdes 1862. Katrineholm var en av de nya stationerna längs banan. Här växte en stad upp och utvecklades från nybyggarsamhälle till modern stadsbildning. En sådan tillväxt krävde tillgång på resurser, driftiga människor som vill flytta dit och ett näringsliv som kunde locka.

En av dessa driftiga personer var Gustaf Robert Grönkvist (1863-1925), en skaraborgsfödd 23-åring som via en jobbannons i tidningen hamnade som smed i Katrineholm på den rådige stationsinspektör Fägerskiölds initiativ. En riktig lyckträff för hans nya hemstad, skulle det visa sig!

Till en början var det just som smed Grönkvist försörjde sig och hustrun Inga Kristina Ingemarson. De vanliga smedssysslorna varvades snart med annan smidesproduktion, främst av barnvagnar. Men Grönkvist ville uppenbarligen mer. År 1891 inregistrerade han Grönkvists mekaniska verkstad för tillverkning av lantbruksprodukter, många av dem konstruerade efter eget huvud. Till kompanjon värvade han några år senare brodern Axel Konrad.

Faktura med bild över Grönkvists 1908. Arkiv Sörmland

Grönkvist har beskrivits som en vänlig och djupt religiös man med fast förankring inom Immanuelskyrkan i Katrineholm, där han under många år var ordförande. Samtidigt talar hans framgångar inom näringslivet sitt tydliga språk. Här var det naturligt nog inte bara vänlighet som bandade hans väg, det krävdes också tuffhet i förhandlingar och mod att våga satsa på det han trodde på. En annan viktig faktor bakom Grönkvists framgång var hans förmåga att bygga goda relationer med andra affärsmän på orten.

En av Grönkvists viktigaste handelspartners blev August Kullberg, som kring sekelskiftet 1900 var på god väg att bygga upp ett sverigedande handelsföretag för lantbruksmaskiner under mottot "svensk plog åt svensk jord". Gissa om Grönkvists jordbruksprodukter passade bra in där! Grönkvist hade massor av idéer och innovationskraft, men det kan vara svårt att omsätta sådant i praktik och säljbara produkter. Här hittade han och Kullberg definitivt varandra.

En av de första produkter som Grönkvist och Kullberg "samarbetade" kring var Grönkvists nyttillverkade hästräfsa – en märklig produkt med ett par stora järnhjul fastsatta på en axel ihop med långa "järnfingrar" och en anordning för en häst att dra den. När de stod där tillsammans framför denna egendomlighet hade nog ingen av dem riktigt vågat tro på maskinens enorma potential. Medan Kullberg ändå såg möjligheterna, var Grönkvist till en början skeptisk till affärskompanjonens förmåga att lyckas "sälja in" denna nymodighet till sina kunder. Men Kullberg kände sin marknad! När första hästräfsan var såld var bollen definitivt i rullning. Sveriges första hästräfsa var därmed i produktion, tillverkad av Grönkvists mekaniska verkstad och såld av Kullberg & Co i Katrineholm.

Succén med hästräfsan gjorde att Grönkvist kunde bygga upp sitt företag med snickerifabrik, mekanisk verkstad och gjuteri. Förhållandet till de anställda har beskrivits som ovanligt gott, hos Grönkvists hade man det bra! Grönkvist visade helt enkelt omsorg om sina arbetare. Han var bland annat en av de första i Sverige som införde betald semester en vecka om året för de anställda och han gav dem även del i vinsten. Den lojala arbetsstyrkan gjorde att han kunde satsa på att vidareutveckla även andra affärsidéer. En sådan var en ny borrhuck, som kom att få stor betydelse inom verkstadsindustrin.

På hemmaplan hade familjen Grönkvist utökats med fyra barn, varav sonen Ture tragiskt omkommit i en drunkningsolycka. Åren kring sekelskiftet lät Grönkvist uppföra en ny, ståtlig bostad i Katrineholm åt sig och familjen. Huset byggdes av tegel från tegelbruket i Valla, där Grönkvist var delägare. För snickerierna svarade Carl Fredrikssons snickerifabrik, ett annat av Katrineholms storföretag. Resultatet blev en tolvrumsvilla med planteringar för drygt 53 000 kronor, ett hus kallat Gröna kulle.

Gröna kulle, Grönkvists ståtliga villa i dagens centrala Katrineholm. Foto: Arkiv Sörmland

Det tidiga 1910-talet var en tid med stor framtidstro för Grönkvist – men också en början till slutet. Nu var det kullager som Grönkvist beslutat satsa på, en produktion som krävde en ny stor fabrik som invigdes 1914 – den första industriella byggnaden i Skandinavien helt byggd i betong och inredd med nya säkerhetsanordningar och faciliteter för de anställda. Fabriken hann emellertid inte ens sättas i bruk förrän en patentstrid blossade upp med Svenska kullagerfabriken (SKF). Striden fick sitt slut först i december 1915. Grönkvists mekaniska verkstad köptes då upp för SKF:s räkning. Personal och produktion fick vara kvar men Grönkvist själv fick lämna över till sonen Oscar. Företaget omvandlades snart till SKF Katrineholmsverken.

Den 6 december 1915 tog Grönkvist farväl av det företag han byggt upp. Detta innebar emellertid knappast slutet på hans gärning. Redan 1916 grundade han AB Grönkvists Gjuterier och Hemgårdens fastighets AB, men det är en annan historia...

Publicerad i Sörmlandsbygden sommaren 2017